शे-फोक्सुण्डो गाउँपालिका

साल्दाङ, डोल्पा

सम्पन्न योजनाहरुको प्रभाब मुल्याङ्कन प्रतिबेदन
२०७६

तयार पार्ने

आर.जी.विज्ञापन सेवा

काठमाडौं

इमेल : goleyrajan@gmail.com

विषय सूची

विवरण	पेज नं.
श्रोत नक्सा	३
१ परिचय	४
२.१ पृष्ठभूमी	६
२.३ अध्ययन कार्यक्रमको उद्देश्य	७
३. अध्ययन बिधि	८
४.योजनाहरुका प्रभाब मुल्याकन	९
५. समस्याहरु	१८
६.नकरात्मक पक्षहरु	१८
७. निस्कर्ष र सुझाब	१९
८. सिमा	२१
अनुसूचीहरु १	२२
अनुसूचीहरु २	२५

शे-फोक्सुण्डो गाउँपालिकाको कार्यालय

शे-फोक्सुण्डो गाउँपालिकाको नक्सा

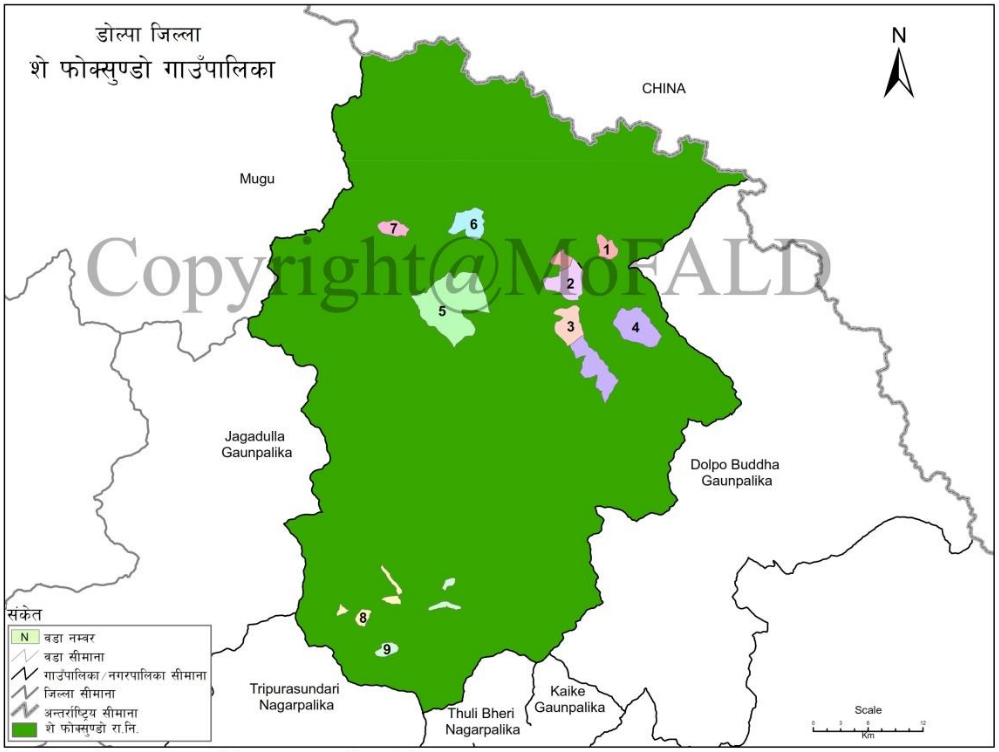

स्रोत: स्थलरुप नक्सा (स्केल १:२५००० / १:५००००), नापी विभाग र जनगणना २०६८, केन्द्रिय तथ्यांक विभाग
तयार पार्ने: गाउँपालिका, नगरपालिका तथा विशेष, संरक्षित वा स्वायत्त क्षेत्रको संख्या तथा सीमाना निर्धारण आयोग

Projection System: MUTM, Spheroid - Everest 1830
LLRC,2016

परिच्छेद १.

१ परिचय :-

१.१ भौगोलिक अवस्थिति, सीमाना तथा राजनीतिक एवं प्रशासनिक विभाजन

शे-फोक्सुण्डो गाउँपालिका नेपाल राज्यको पश्चिम भाग कर्णाली प्रदेश डोल्पा जिल्ला स्थित विश्व प्रशिद्ध काञ्जिरोवा हिम शृखलाको दक्षिणी काखमा अवस्थित छ । प्राकृतिक सुन्दरताले भरिपुर्ण काञ्जिरोवा हिमालको दक्षिणी काखमा अवस्थित प्राकृतिक सौन्दर्यले भरिपूर्ण गाउँपालिका हो । गाउँपालिकाको अधिकांश स्थानबाट मनोरम हिमश्रृङ्खलाहरुको दृश्यावलोकन गर्न सकिन्छ । भौगोलिक तथा सांस्कृतिक बिबिधताको साथै आकर्षक पर्यावरणको कारणले यो गाउंपालिका स्वदेशी तथा बिदेशी पर्यटकहरुको लागि आकर्षणको केन्द्र वन्न पुगेको छ ।

यस गाउँपालिकाको विच भागबाट कर्णाली र फोक्सुण्डो नदी र यसका सहायक खोलाखोल्साहरु प्रवाहीत भएका छन । कर्णालीको सहायक नदि भित्र पर्ने कर्णाली र फोक्सुण्डो नदी महत्वपुर्ण जलस्रोत भएको साथै नेपालकै प्रख्यात फोक्सुण्डो ताल र यस ठाउँको अर्को प्रख्यात शे गुम्बाको नामवाट गाउँपालिकाको नाम शे-फोक्सुण्डो रहन गएको हो । कुल क्षेत्रफल १२३.०७ वर्ग कि.मी, जनसंख्या ३,०९९ २०६८ को गणना अनुसार रहेको छ ।

यस गाउँपालिका डोल्पा जिल्लाको मध्य उत्तरी भु-भागमा पर्ने काञ्जिरोवा हिम श्रृङ्गखलाका, कर्णाली नदि तथा अन्य सहाययक नदिहरु, फोक्सुण्डो ताल, विभिन्न चैत्य तथा गुम्बा, यसैगरी यस गाउँपालिकाको उत्तरी हिमाली क्षेत्रमा पाईने यार्सागुम्बा, जडिवुटी, वन पैदावर तथा प्रशस्त वन्य जन्तुहरु पाईने मह्त्वपुर्ण स्थानहरु रहेका छन ।

यस गाउँपालिकाको दक्षिण भागमा विभिन्न उव्जाउ खेतियोग्य केहि फाँटहरु रहेका छन । जसमा केहि मात्रामा जौ, फापर, उवा अन्न वालीहरुको उत्पादन हुने गर्दछ । त्यसैगरी पशुपालनको प्रशस्त सम्भावना समेत यस गाउँपालिका भित्र रहेको छ ।

विभिन्न समुदायका मानिसहरु वसोवास गर्ने यस गाउँपालिकामा प्रमुख वासिन्दाहरुमा गुरुङ्ग, लामा डोल्पाली समुदायको वाहुल्यता रहेको छ । यी समुदायले मनाउदै आएको रिती रिवाज, धर्म, संस्कृती र जिवन शैली विदेशी तथा अन्तरीक पर्यटन लाई आकर्षित गरेको पाईन्छ ।

यस शे-फोक्सुण्डो गाउँपालिका पशुपालन, जडिवुटी, जलस्रोतको भण्डार र पर्यटकीय महत्वको सम्भावना वोकेको डोल्पाको वृहत भुगोल र विशिष्टिकृत विशेषता भरिपुर्ण गाउँपालिको रुपमा समेत परिचित रहेको छ ।

साविकका गा.बि.स.हरु साल्दाङ १, २ र ९ वडा नयाँ १ नं. वडा, साल्दाङ ३ र ४ वडा नयाँ २ नं. वडा, साल्दाङ ५ र ६ वडा नयाँ ३ नं. वडा, साल्दाङ ७ र ८ वडा नयाँ ४ नं. वडा, भिजेर १-७ वडा सम्म नयाँ ५ नं. वडा, भिजेर ८ वडा नयाँ ६ नं. वडा, भिजेर ९ वडा नयाँ ७ नं. वडा, फोक्सुण्डो १-५ वडा सम्म नयाँ ८ नं. वडा र फोक्सुण्डो ६-९ वडा सम्म नयाँ ९ नं. वडा गरी जम्मा ९ वटा वडा कायम भएका छन । यस गाउँपालिकाको २० डिग्री २० मिनेट ० सेकेण्ड देखि २९ डिग्री ५१ मिनेट ० सेकेण्ड उत्तरी अक्षांश र ८२ डिग्री ८९ मिनेट ० सेकेण्ड देखि ८३ डिग्री ०९ मिनेट ० सेकेण्ड पूर्वी देशान्तरमा फैलिएको छ ।

सिमाना पुर्व- डोल्पोबुद्ध गा.पा., पश्चिम- जगदुल्ला गा.पा. र मुगु जिल्ला उत्तर- चिन देश, दक्षिण- त्रिपुरासुन्दरी न.पा., र ठुलीभेरी न.पा. रहेको छन् । क्षेत्रफल १२३.०७ वर्ग किलोमिटर रहेको र उचाई समुन्द्र सतहवाट करिव २३०० मिटर देखी ७४२५ मिटर सम्म रहेको छ ।

१.२ भू–क्षेत्र

यस गाउंपालिकाको भौगोलिक बनावटलाइ जमीनको प्राकृति अनुसार हिमाली र पहाडी सुख्खा भाग दुई भागमा बाड्न सकिन्छ ।

१.२.१ मैदानी भाग

यस गाउंपालिकाको केही भू–भाग मैदानी केही भु-भाग हिमाली भागमा पर्दछ । मैदानी भू–भाग जहाँ खेतीयोग्य जमीन र पहाडी भु-भागमा बस्तीहरू रहेका छन् ।

१.२.२ नदी किनारको मैदानी भाग

यस गाउँपालिकाको नदी आसपासका क्षेत्रहरू किनारका मैदानी भागमा पर्दछन् । यो समथर उर्वरा जमीनमा केहि मात्रामा खेती,तरकारी खेती हुने गर्दछ ।

१.२.३ भिरालोपना

यस गाउँपालिकाको जमीनको वनावट अनुसार भिरालोपना सम्बन्धि विवरणमा साधारणतया भिरालोपना उत्तरबाट दक्षिण तर्फ घट्दै गएको छ ।

१.२.४ माटोको वनावट र उर्वराशक्ति

शे-फोक्सुण्डो गाउँपालिकाको माटोको बनोटको हिसाबले यसको उत्तरी भुभागमा(Sandstone, Siltstone, shale, conglomerate) चट्टान पाईने हुनाले यहाँको माटोमा वालुवा तथा गेगर मिसिएको छ। यस क्षेत्रमा उत्पादकत्व निकै कम छ। मध्य र दक्षिण क्षेत्रमा नदीहरुको वगाई ल्याएको नरम प्राय दोमट माटो पाईन्छ । यहाँको उत्पादकत्व सन्तोषजनक छ । तर नदी र खोलाका छेउ छाउमा भने बालुवा मिसिएको माटो भेटिन्छ। यस्तो माटो उत्पादन दामेट माटोको जस्तो हुदैन।

१.२.५ जलभण्डार तथा पर्यावरणीय स्वरुप

शे-फोक्सुण्डो गाउँपालिकामा बग्ने मूख्य ठुली भेरी नदी रहेको छ। यो नदीको वहाव वर्षायाममा उच्च हुने र अरु समयमा पनि पानीको मात्रा बढी हुने गरेको पाइन्छ। यो नदीले यस क्षेत्रमा सिंचाई सुविधा पुऱ्याउनुका साथै जल प्रवाह गर्दछ। यस नदीले पनि वगर क्षेत्रमा सिंचाई सुविधा प्रदान गर्दै जल प्रवाह गरेको पाइन्छ।

१.२.६ जलवायु स्वरुप

शे-फोक्सुण्डो गाउँपालिकाको ठण्डा तथा समशीतोष्ण हावापानी भएको यस गाउँपालिकामा अप्रिल महिनामा औसत तापक्रम न्यूनतम ७.८ डिग्री सेल्सीयस देखि २५ डिग्री सेल्सीयस सम्म रहेको पाइन्छ भने न्यूनतम ११६१ मि.मि देखी १५२३.३ मि.मि सम्म बर्षा हुन्छ।

परिच्छेद दुई

२.१ पृष्ठभूमी

नेपालमा स्थानीय तहहरु स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४ र सम्बन्धित स्थानीय तहले निर्माण गरेको कानून अनुरुप सञ्चालित छन्। जस अनुसार रु २५ लाख भन्दा बढी रकम लगानी गरी सम्पन्न अवधि २ वर्ष पुगिसकेका योजनाहरूको सम्पन्न योजनाहरूको गरीवी निवारण, सामाजिक तथा वातावरणीय पक्षमा परेको प्रभावहरूको मुल्याङ्कन गर्नुपर्दछ। नेपाल सरकारले स्थानीय स्रोत परिचालन बढाउन र प्राप्त साधनको प्रभावकारी उपयोग गर्न बढावा दिने उद्देश्यले स्थानीय तहको कार्य सम्पादनको आधारमा अनुदान थपघट गर्ने नीतिगत व्यवस्था प्रारम्भ गरिएको छ । उक्त नीतिगत व्यवस्थाबाट केन्द्रिय सरकारले स्थानीय तहलाई कानून बमोजिम पालना गर्नुपर्ने कार्य जिम्मेवारी, उत्तरदायित्व र वित्तीय अनुशासन बमोजिम कार्यसम्पादन गरे नगरेको आधारमा मूल्याङ्कन गर्ने र सो मूल्याङ्कन नतीजाको आधारमा अनुदान थपघट गर्ने सिद्धान्तलाई स्वीकार गरेको छ।

गाउँपालिकाले योजना सञ्चालन गर्दा वातावरण मैत्री ढङ्गले गर्नुपर्दछ । कुनैपनि योजना सम्पन्न भइसकेपछि त्यस योजनाले समाजको आर्थिक, सामाजिकको साथै वातावरणीय क्षेत्रमा समेत सकरात्मक एवं नकारात्मक प्रभाव पार्दछ। यस्ता प्रभावहरूको मुल्याङ्कन गरी नकारात्मक प्रभावहरूलाई न्यूनीकरण गरी वातावरण मैत्री ढङ्गबाट योजनाहरूलाई सञ्चालनमा ल्याउनु पर्दछ । गाउँपालिका आफैंले पनि विभिन्न श्रोत परिचालन गरी आन्तरिक आय सङ्कलन गर्दछन् । यसरी प्रत्यक्ष तथा अप्रत्यक्ष रुपमा

सङ्कलन गरिएको राजस्व रकम तथा सार्वजनिक कोषबाट उपलब्ध गराईएको अनुदान रकमको गाउँपालिकाले के कस्ता उपलब्धी हासिल गचो त्यसको लेखाजोखा गर्ने जिम्मेवारी तथा उत्तरदायित्व पनि गाउंपालिकाको नै हो । त्यसैले कार्य सम्पादनका क्षेत्रको वस्तुनिष्ट मूल्याङ्कन गर्नु अत्यन्त जरुरी देखिन्छ । गाउँपालिकाले आफ्नो दायित्व, सेवा र वित्तीय अनुशासन जति प्रभावकारी गर्न सक्यो त्यति नै नागरिक र सरकारको विश्वास आर्जन गर्न सक्दछ । यस प्रणालीले गाउँपालिकालाई कार्यसम्पादन क्षेत्रमा रहेका कमी कमजोरीहरू पहिचान गरी क्षमता विकासका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्न तथा अघिल्लो वर्षका कमी कमजोरीका क्षेत्रमा सुधार गरी कार्यसम्पादनमा सहयोग प्रदान गर्दछ । साथै यसले कार्यसम्पादनको क्षेत्र अनुसार कमी कमजोरी देखिएका क्षेत्रको पहिचान गरी क्षमता विकासका कार्यक्रम सञ्चालन गर्न समेत सहयोग गर्दछ । न्यूनतम शर्त र कार्यसम्पादन मापनको समेतको आधारमा स्थानीय निकायलाई दिइने अनुदानमा थपघट गरिने भएकोले यस प्रभाव मुल्याङ्कनले यस गाउँपालिकाको अनुदान रकम वृद्धि गर्न कोशेढुङ्गा सावित हुनेमा दुई मत छैन ।

२.२ अध्ययन कार्यक्रमको उद्देश्य

स्थानीय स्तरमा विकास निर्माण कार्य लगायत अन्य विभिन्न कार्यक्रम तथा योजनाहरू सञ्चालन स्थानीय तहहरूद्वारा गर्ने गरिएको छ । गाउँपालिकाले आ- आफ्नो क्षेत्र भित्रका बासिन्दाहरूको माग तथा आवश्कतालाई ध्यानमा राखी बजेट, नीति, योजना तथा कार्यक्रमहरू तर्जुमा गरि सो अनुसार विकास निर्माणका कार्यहरूको प्रभाव मुल्याङ्कन योजना सम्पन्न भइसकेको २ वर्ष अवधि पुरा भएपछि सुशासन ऐन २०६३, नियमाबली २०६४ बमोजिम प्रभाव मुल्याङ्कन गर्नुपर्ने ब्यबस्था छ ।

सम्पन्न अवधि २ वर्ष पुरा भएका योजनाहरूको प्रभाव मुल्याङ्कनले आगामी वर्षमा दिर्घकालीन निति तथा कार्यक्रमका आधार समेत तयार पार्न सहयोगी भई संस्थागत प्रणालीको विकासमा अभिवृद्धि गर्न ठोस मद्दत पुग्ने देखिन्छ ।

२.३. प्रभाव मुल्याङ्कनको उद्धेश्य :

यस प्रभाव मुल्याङ्कनको प्रमुख उद्धेश्य सम्पन्न अवधि २ वर्ष पुरा भई सञ्चालनमा आएका गाउँस्तरीय भएका योजनाहरूले गाउंवासीहरूमा पार्ने आर्थिक सामाजिक तथा वातावरणीय क्षेत्रमा पार्ने प्रभावलाई अध्ययन गर्नु हो । यस प्रभाव मुल्याङ्कनका उद्देश्यहरू निम्नलिखित छन् :

१ विगत दुई वर्ष भन्दा अगाडि सम्पन्न गाउंपालिका स्तरीय योजनाहरूको स्थानीय वासीहरुमा पारेको आर्थिक क्षेत्रमा पारेको सकारात्मक एवं नकारात्मक प्रभावहरूको पहिचान गर्नु ।

२ विगत दुई वर्षभन्दा अगाडि सम्पन्न गाउंस्तरीय योजनाहरूले गाउँवासीको सामाजिक क्षेत्रमा पारेको सकारात्मक एवं नकारात्मक प्रभावहरूको पहिचान गर्नु ।

३ सम्पन्न योजनाले वातावरणीय क्षेत्रमा पारेको सकारात्मक एवं नकारात्मक प्रभावको मुल्याङ्कन गर्नु ।

३. अध्ययन विधि

विगत २ वर्ष अगावै रु २५ लाख भन्दा बढीका योजनाहरूको प्रभाव मुल्याङ्कनमा मुख्यतया सम्पन्न योजनाले अर्थिक, सामाजिक तथा वातावरणीय क्षेत्रमा पारेको सकारात्मक एवं नकारात्मक प्रभावलाई नै मध्यनजर गरिएको छ र जसको लागि आधारभुत तथ्याङ्कहरू तथा आयोजनाको प्रस्तावमा उपलब्ध सूचनाहरूलाई स्थलगत अध्ययनको क्रममा सेवाग्राहीसँगको अन्तरवार्ताबाट प्राप्त सूचना तथा तथ्याङ्कहरूसंग तुलनात्मक विश्लेषण गरि निचोड निकालिएको छ । त्यसैगरी अवलोकन तथा Key Informant बाट पनि सूचनाहरू सङ्कलन गरिएको थियो । यस अध्ययनको लागि आवश्यक सूचना निम्नानुसारको विधि अपनाई लिइएको थियो ।

३.१ पूर्व साहित्यहरूको पुनरावलोकन (Literature review)

पूर्व साहित्यहरूको पुनरावलोकनको सिलसिलामा शे-फोक्सुण्डो गाउँपालिकाद्वारा प्रकाशित विभिन्न प्रतिवेदनहरूको अध्ययन सूक्ष्म रुपमा अध्ययन गरिएको छ । अध्ययन टोलीबाट शे-फोक्सुण्डो गाउँपालिका संग प्रत्यक्ष र अप्रत्यक्ष रुपले सम्वन्धित पूर्व साहित्यहरूको पुनरावलोकन (Literature review) गरिएको छ । यस अन्तर्गत मुख्य रुपमा शहरी विकास तथा भवन निर्माण विभागद्वारा तयार गरिएको गाउँपालिकाको आयोजना प्रतिवेदन, लगायत एकीकृत कार्यमूलक योजना (Integrated Action Plan-IAP), डोल्पा जिल्ला तथा शे-फोक्सुण्डो गाउँपालिका परिचय, रहेका छन् । यसका साथै यो योजना तयार पार्ने क्रममा शे-फोक्सुण्डो गाउँपालिकाबाट प्राप्त गरिएको प्रतिवेदनहरू जस्तै : शे-फोक्सुण्डो गाउँपालिको बिकास योजना, बजेट निति तथा कार्यक्रम, शे-फोक्सुण्डो गाउँपालिको भबन निर्माण तथा सड्क मापदण्ड सम्बन्धी निर्देशिका आदिको समेत अध्ययन गरी यो प्रतिवेदन तयार पारिएको छ ।

३.२ द्वितीय तथ्याङ्क एवं सूचना सङ्कलन (Secondary Data Collection)

द्वितीय तथ्याङ्क एवं सूचना सङ्कलनको लागि शे-फोक्सुण्डो गाउँपालिको बार्षिक योजना, आवधिक योजना तर्जुमाको लागि त्यससंग सम्वन्धित सबै क्षेत्रगत तथ्याङ्कहरू सहित परामर्शदाताबाट तथ्याङ्क सङ्कलन गर्ने सिलसिलामा द्वितिय तथ्याङ्क सङ्कलन गर्ने कार्य सम्वन्धमा केन्द्रिय स्तरमा केन्द्रिय तथ्याङ्क विभागबाट उपलब्ध राष्ट्रिय जनगणना (Population Census) बाट प्राप्त तथ्याङ्कलाई आधार तथ्याङ्क (Base line data) को रुपमा लिइएको छ ।

यसरी बार्षिक योजना र आवधिक योजना तर्जुमा गर्नको लागि आवश्यक भौतिक पूर्वाधार, वातावरणीय, सामाजिक, आर्थिक, संस्थागत र वित्त विकास सम्वन्धि तथ्याङ्कहरू सङ्कलन गरी विश्लेषण गरिएको छ ।

३.३. स्थलगत सर्वेक्षण तथा तथ्याङ्क सङ्कलन (Field Survey and Primary Data Collection)

परामर्शदाताको स्थलगत अध्ययन टोलीले शे-फोक्सुण्डो गाउँपालिकाको भ्रमण गरी स्थलगत सर्वेक्षण तथा अवलोकनको माध्यमबाट तथ्याङ्क तथा जानकारी सङ्कलन गरिएको छ । यस सन्दर्भमा मुख्य रुपमा यस शे-फोक्सुण्डो गाउँपालिकामा रहेका रु २५ लाख भन्दा बढीको लगानीमा गत २ वर्ष अगावै सम्पन्न सडक ढल, हाट बजारहरू समेतको सर्वेक्षण, अवलोकन तथा स्थलगत जाँच गरिएको छ ।

३.४ छलफल अन्तरक्रिया (Discussion Interaction)

शे-फोक्सुण्डो गाउँपालिकाबाट संचालित योजनाहरूको प्रभाव मुल्याङ्कन गर्ने सिलसिलामा शहरी विकास तथा भवन निर्माण विभाग, भौतिक योजना शाखाका प्रमुख तथा इन्जिनियरहरूसँग परामर्शदाता बीच समय समयमा अन्तरक्रिया गरियो । छलफलको कममा परामर्शदाताबाट भएका प्रयासहरू र पहिलो चरणमा देखिएका विद्यमान समस्याहरूको निराकरणका वारेमा परामर्शदाताद्वारा भौतिक योजना शाखा प्रमुखबाट महत्वपूर्ण सुझावहरू सङ्कलन गरिएको छ । अध्ययन टोलीबाट शे-फोक्सुण्डो गाउँपालिको स्थलगत सर्वेक्षणको सिलसिलामा गाउँपालिकाका अध्यक्ष ,उपाध्यक्ष वडा अध्यक्षहरु एबं प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, प्राविधिक कर्मचारी, योजना निर्माण संग सम्बन्धित पक्ष, नागरिक समाजका प्रतिनिधिहरु, वुद्धिजीवी तथा स्थानीय प्रतिनिधीहरू लगायत विभिन्न निकायका पदाधिकारीहरूसँग योजनाहरूको प्रभाव मुल्याङ्कन सम्वन्धि जानकारी गराउने सम्वन्धमा छलफल गरिएको छ ।

३.५ प्रश्नावली

शे-फोक्सुण्डो गाउँपालिकाबाट संचालित योजनाहरूले प्रत्यक्ष असर पार्ने नागरिकहरूसँग खुल्ला प्रश्नावलीको निर्माण गरी प्राथमिक सूचना सङ्कलन गरिएको छ ।

४. योजनाहरूको प्रभाव मुल्याङ्कन :

शे-फोक्सुण्डो गाउँपालिकाले आ.ब २०७५/२०७६ साल सम्ममा रु २५ लाख भन्दा बढीको लगानीमा सम्पन्न गरीसकेका योजनाहरूको मात्र आर्थिक सामाजिक एवं वातावरणीय क्षेत्रमा पारेका नकारात्मक एवं सकारात्मक प्रभावहरूको मुल्याङ्कनका लागि छनौट गरी ती योजनाहरूलाई मात्र तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ । ती सबै योजनाहरूको कार्य उपभोक्ता समितिबाट भएको थियो ।

१ ता देखि किराथाङ सम्म सिंचाई निर्माण वडा नं ३

क्र.स.	योजनाको नाम	निर्माण कंपनी	शुरु	सम्पन्न	लागत ईष्टिमेट
१	ता देखि किराथाङल सम्म सिंचाई निर्माण	उपभोक्ता समिति	२०७४/१२/०९	२०७५/०३/२३	९,००,०००।

श्रोतः शे-फोक्सुण्डो गाउँपालिका

४.१.१ ता देखि किराथाङ सम्म सिंचाई निर्माण वडा नं ३ निर्माणको पुर्व अवस्था :

- सिचाई नहुदां बाली नालीको उब्जनीमा निकै कठिनाई भएको/गरेको स्थानीयबासीहरू बताउँछन ।
- सिचाई नहुदां बस्तीमा गाउं/बस्ती निकै पिछडीएका स्थानीयबासीहरू बताउँछन ।

४.१.२ आर्थिक प्रभाव

- सिचाई कुलो निर्माणले गर्दा कृर्षिजन्य उत्पादनमा वृद्धि भई वातावरण सफासुग्घर भएको छ ।
- सिचाई कुलो निर्माणले यस क्षेत्रमा मानिसहरूको आकर्षण बढेकाले जग्गाको मूल्यमा वृद्धि भएको छ ।
- सिचाई कुलो निर्माणले दुवैपट्टि कृषिजन्य खेतको विकसित हुदै गएको देखिन्छ ।

४.१.३ वातावरणीय प्रभाव

- सिंचाई कुलो निर्माण संगै दाँया बाँया नालाको समेत निर्माण गरिएकोले बाटोको किनारका घरहरूमा भलपानी पस्ने समस्यामा नियन्त्रण भएको पाइयो ।
- सिंचाई कुलो निर्माण दाँया बाँया खुल्ला रुपमा दिशापिसाब गर्ने, जथाभावी फोहोर गर्ने क्रममा कमी आइ यस क्षेत्रमा बसोबास गर्ने बासिन्दालाई लाग्ने झाडापखाला,हैजा,आउँ, टाइफाइड जस्ता रोगहरूमा कमी आएको स्थानीयबासीहरू बताउँछन ।

- सिंचाई कुलो निमार्णले व्यवस्थित रुपमा वर्षाको पानी नियन्त्रण हुने भएकोले भू-क्षय नियन्त्रणमा सहयोग पुगेको सरोकारवालाहरू बताउँछन ।

४.१.४ सामाजिक प्रभाव

- यो सिंचाई कुलो निर्माण कृषि उत्पादनलाई बृद्धी पुचाउन सजिलो भएको छ ।
- सिंचाई कुलो निर्माणले जग्गाको खण्डीकरणमा वृद्धि भई अव्यवस्थित बसोवास बढेकाले सामाजिक विकास निर्माणका कार्यहरू गर्न समस्या पर्ने देखिन्छ ।
- सिंचाई कुलो निर्माण सम्पन्न भएपछि यस क्षेत्रमा बसोवास गर्ने बासिन्दाको अन्य गाउ वा टोलहरूमा आवत जावतमा वृद्धि हुन गई अन्य टोलबासीहरूसंग सामाजिक संबन्धमा वृद्धि भएको पाइयो ।
- सिंचाई कुलो निर्माण नहुदा त्यस क्षेत्रमा गाँजा, चरेस खाने, मादक पदार्थ सेवन गरी होहल्ला गर्ने तथा जुवा तास खेल्ने प्रचलन भएकोमा सिंचाई निर्माण भएपछि यस्ता घटनाहरूमा कमी आएको सरोकारवालाहरू बताउँछन् ।
- यस सिंचाई कुलो निर्माण पश्चात कृर्षि उत्पादन बृद्धी भएको छ ।

२. वडा कार्यालय भवन निर्माण वडा नं १

क्र.स.	योजनाको नाम	निर्माण कंपनी	शुरु	सम्पन्न	लागत ईष्टिमेट
२	वडा कार्यालय भवन निर्माण वडा नं. १	उपभोक्ता समिति	२०७५/०४/१३	२०७५/०७/१५	२०,००,०००।

श्रोतः शे-फोक्सुण्डो गाउँपालिका

४.२.१ वडा कार्यालय भवन निर्माण वडा नं १ को पुर्ब अबस्था

- भवन निर्माण पुर्व वडाका वडाबासीहरुलाई सेवा लिन कुनै निश्चित ठाउँ नहुँदा ३ घण्टा हिडेर साल्दाङमा रहेको अस्थायी वडा कार्यालयबाट सेवा लिनुपर्ने बाध्यता थियो ।
- यसबाट स्थानीयबासीहरुलाई समय खर्चेर हिड्नु पर्ने दःख थियो ।

४.२.२ आर्थिक प्रभाव

- वडा कार्यालयको भवन आफ्नै वडामा नहुँदा विगतमा छोटो समयमा साल्दाङ जानुपर्दा यातायातको रुपमा घोडाको माध्यमबाट जाँदा केहि रकम तिर्नुपर्ने हुन्थ्यो हाल सम्पन्न योजनाले ती विषयमा आर्थिक रुपमा भार कम भएको देखिन्छ ।

४.२.३ सामाजिक प्रभाव

- सम्पन्न योजनाबाट वडाको विभिन्न काम क्रियाकलापहरु वडा स्थानबाटै गर्न सकिने हुँदा जनतालाई सहज तथा सुविधा पुगेको छ ।
- वडा कार्यालय आफ्नै वडामा हुँदा गाउँपालिका केन्द्रबाट प्रवाह भएका विभिन्न सुचना, जानकारी, खबर स्थानीय जनता सामु पुग्ने देखिन्छ ।

४.२.४ वातावरणीय प्रभाव

- सम्पन्न वडा कार्यालय भवनबाट जनताको आवश्यक काम तथा विकास निर्माण काम गर्न सजिलो हुनाले आवश्यक काम गर्नको लागि वडाबासीमा सकारात्मक असर परेको देखिन्छ ।

- सकारात्मक विचार तथा सोचले जनतामा गाउँको विकास गर्नमा सधै अग्रसर हुनुपर्छ र सबै सँगै मिलेर काम गर्नुपर्छ भन्ने मानसिकता वृद्धि भएको देखिन्छ ।

३. तिलिङ्ग खानेपानी योजना वडा नं २

क्र.स.	योजनाको नाम	निर्माण कंपनी	शुरु	सम्पन्न	लागत ईष्टिमेट
२	**तिलिङ्ग खानेपानी योजना वडा नं २**	उपभोक्ता समिति	२०७५/०२/१६	२०७५/०५/२३	१०,२०,०००।

श्रोतः शे-फोक्सुण्डो गाउँपालिका

४.३.१ तिलिङ्ग खानेपानी योजना वडा नं २ को पुर्ब अबस्था

- योजना निर्माण पुर्व वडा २ का जनताहरुलाई खानेपानी उपभोगको लागि समय खर्चेर टाढा गई खोला तथा मुहानबाट पानी ल्याउनुपर्ने बाध्यता थियो ।
- टाढाबाट पानी ल्याउनु पर्दा पानीको मात्रा घरमा कम हुने हुँदा सरसफाई जस्ता अत्यावश्यक कुरामा कमी आएको वडाबासी बताउनुहुन्छ ।

४.३.२ सामाजिक प्रभाव

- सम्पन्न योजनाबाट टोल टोलमा धाराबाट पानी पर्याप्त वितरण हुँदा पानीको उपभोग सहज भएको छ ।
- पानीको पर्याप्त उपलब्धताले वडाबासीको घरहरुमा सरसफाईमा वृद्धि समेत भएको देखिन्छ ।
- पहिले पानीको कमीले गर्दा शौचालय जानको लागि समस्या थियो भने हाल शौचालय जान सुविधा पुगेको छ ।

- धाराबाट आएको पानी प्रयोग भएर बगेर गई सिंचाई लागि समेत प्रयोग भएको स्थानीयबासी बताउनुहुन्छ ।

४.४.३ वातावरणीय प्रभाव

- धाराबाट पानी सहजै वितरण हुँदा घर तथा टोल वरपर पानीबाट हुने सरसफाईमा उल्लेखनीय वृद्ध भएको पाइयो ।
- स्थानीयबासीहरु पानीको उपलब्धताले लुगा धुने, शरिर नुहाउने विषयमा अगाडी बढेको देखिन्छ
- समग्रमा धाराबाट पानीको वितरणले वडा २ को वस्तीको वातावरण हरियाली तथा सफा भएको स्थानीयबासी बताउनुहुन्छ ।

६.समस्याहरू

स्थानीय ब्यक्ति ,टोल सुधार समितिका सदस्यहरू, सडक उपभोक्तहरू माझ भएको छलफल अन्तरक्रिया ,आयोजना अवलोकन आदि लाई आधार मानी आयोजनाको प्रभाव मुल्याङ्कन गर्दा आयोजना छनोट देखि आयोजना कार्यान्वयन सम्ममा आइपुग्दा सम्बन्धित सडक उपभोक्ताबाट आयोजनाको सकारात्मक प्रभाव नै पाइयो । सिंचाई, खानेपानी निर्माण तथा वडा कार्यालय भवन निर्माणले स्थानीयहरुलाई खानेपानी उपभोग, खेतबारीमा सिंचाई तथा वडा भवनमा प्रशासनिक काम गर्नमा सुविधा पुगेको सरोकारवालाहरू बताउँछन् । यस सिंचाई, खानेपानी धारा तथा वडा कार्यालय भवनको निर्माणले स्थानीय जनसमुदायमा सँगै सबै समुदाय मिलेर काम गर्नुपर्छ भन्ने मानसिकता वृद्धि भएको पाइयो ।

७ निष्कर्ष र सुझावहरू

स्थानीय तहमा विकास निर्माण कार्य लगायत अन्य विभिन्न कार्यक्रम तथा योजनाहरू सञ्चालन गर्दा सो योजनाको छनौट प्रकृयादेखि कार्य सम्पन्न हुँदाको अवधिसम्म योजनाहरूले गाउँपालिकाका बस्तीहरूमा पार्ने आर्थिक, सामाजिक तथा वातावरणीय क्षेत्रमा पार्ने प्रभावलाई अध्ययन गरिएको छ । यी योजनाहरूको प्रभाव मुल्याङ्कन गर्दा योजनाहरूले गाउँवासीहरूमा पार्ने आर्थिक सामाजिक तथा वातावरणीय क्षेत्रमा पार्ने प्रभावलाई अध्ययन गरिएको छ । यी योजनाहरूको छनौट प्रक्रिया, बोलपत्र आव्हान प्रक्रिया, उपभोक्ता समिति गठन प्रकृया, योजना कार्यान्वयन प्रक्रिया, भुक्तानी

प्रक्रिया आदि सबै प्रचलित ऐन, नियम, कानुन तथा निर्देशिकाहरूको दायराभित्र रहि सम्पन्न भएको पाइयो । स्थलगत अध्ययन अवलोकन अन्तरक्रिया, विश्लेषण, सरोकारवालासँगको छलफलबाट निम्नलिखित निष्कर्ष निकालिएको छ ।

७.१ निष्कर्षहरू :

- सिंचाई निर्माण, खानेपानी जडान तथा वडा कार्यालय भवनको निर्माणले समग्रमा स्थानीय जनसमुदायहरुलाई सकरात्मक सामाजिक, आर्थिक, वातावरणीय प्रभाव परेको देखिन्छ ।
- स्थानीय उपभोक्ता समिति गठन गरेर कार्य गर्न सकिएमा सिंचाई, खानेपानी तथा वडा कार्यालय भवनको मर्मत तथा रेखदेखमा विशेष सहयोग पुग्ने व्यहोरा स्थानीयबासीहरू बताउँछन् ।

७.२ सुझावहरू

- यस्ता विकास निर्माणका कामहरू गर्दा ठाउँमा लागत अनुमान तथा गाउँपालिकाबाट व्यहोरिएको रकमको स्पष्ट होडिङ्ग बोर्ड राख्ने गरेर पारदर्शिता बढाउन सकिन्छ भनी उपभोक्ताहरूले वताए ।
- यी योजनाको केही स्थानमा पूनः मर्मत गर्नुपर्ने देखिएकाले मर्मत सम्भारलाई निरन्तरता दिनुपर्ने देखिन्छ ।
- यस्ता प्रकारको विकास निमार्णका कार्यहरू गर्नुपर्दा सार्वजानिक परिक्षणको व्यवस्था हुनुपर्ने भन्ने व्यहोरा स्थानीयबासीहरूको रहेको छ ।
- विकास निर्माणका कार्य ठेकेदार मार्फत गर्दा स्थानीयबासीले काम गर्ने अवसर नपाएको भन्ने स्थानीय बासीको गुनासो भएकाले उपभोक्ता समिति र ठेकेदारको समन्वयमा गर्नुपर्ने देखिन्छ ।
- वातावरण स्वच्छ राख्नको लागि प्रति घर एक एक वटा विरुवा रोपेर वातावरणलाई स्वच्छ राख्न सहयोग पुग्ने कुरा स्थानीयबासीहरूलाई जानकारी गराउनुपर्छ ।
- यस्ता किसिमका विकास निर्माणका कामहरू गर्दा समुदायका मानिसलाई पनि सूचना दिनुपर्दछ ।
- भवन र पर्खाल घेराबारको अवस्थालाई गाउँपालिकाले प्रत्येक ६/६ महिनामा नियमित रुपले अवलोकन गरी आवश्यक स्थानमा तुरुन्त मर्मतको व्यवस्था गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

८. अध्ययनको सीमा (Limitation of Study)

कुनैपनि विकास निर्माणको कार्य गर्दा वातावरण मैत्री ढङ्गले गर्नुपर्ने हुन्छ । यसका लागि विकासका योजनाहरू सम्पन्न भइसकेको दुइ वर्ष अवधि पुरा गरी सकेका योजनाहरूले आर्थिक, सामाजिक एवं वातावरणीय क्षेत्रमा के कस्तो असर पारेको छ त्यसको अध्ययन गरिन्छ । यस अध्ययनको क्रममा अवलोकन प्रश्नावली, सरोकारवालाहरूसँगको अन्तरक्रिया जस्ता सामाजिक अनुसन्धानका साधनहरू प्रयोग गरी सूचना सङ्कलन गरिएको छ । यसको अध्ययन अत्यन्त छोटो समय सिमित स्रोत र साधानमा गर्नुपरेकोले प्रश्नावलीलाई व्यापक स्तरमा गर्न सकिएन । व्यापक रुपमा हून सकेमा यस प्रभाव मुल्याङ्कनले दिगो विकासमा ठोस मद्दत पुचाउने छ । प्रश्नाबलीहरु अनुसुची १ मा उल्लेख गरिएको छ भने विद्यालयको भवन निर्माण तथा पर्खाल घेराबारका केही झलकहरु अनुसुची २ मा उल्लेख गरिएको ।

अनुसुची १

प्रश्नावली

१. उत्तरदाताको व्यक्तिगत विवरण :

नाम : पेशा :

शैक्षिक योग्यता : लिङ्ग :

२. तल उल्लेखित ग्रामिण सड्क निर्माणको बारेमा तपाईलाई जानकारी छ ?

क्र.सं.	योजनाको नाम	सुन्नुभएको छ/छैन
१	सोधा कृषि ,सिलाङ्ग मोटर बाटो वडा नं १ मादी गाउंपालिका	
२	केसरी तारकाङ याङनाकोट ग्रामिण सड्क निर्माण वडा नं ३,४,५ मादी गाउंपालिका	
३	गोर्जे सिचाई कुलो निर्माण तथा मर्मत वडा नं ९	

३. यी ग्रामिण सड्कबाटो निर्माण गर्नु अघि यसको भौतिक अवस्था कस्तो थियो ?

४. यी ग्रामिण सड्कबाटो निर्माण हुनु अघि यस क्षेत्रको नालाको निकास कसरी हुन्थ्यो ।

५. यी ग्रामिण सड्कबाटो निर्माण गरिसकेपछि सडकहरू वरपरको वातावरणमा के भिन्नता देख्नुभएको छ ?

६. यी ग्रामिण सड्कबाटो निर्माण गरीसकेपछि यस क्षेत्रमा जग्गाको मूल्य वृद्धि भएको छ ?

७. यी ग्रामिण सड्कबाटो निर्माण /बनिसकेपछि यस क्षेत्रमा व्यापार व्यवसायमा वृद्धि भएको छ ?

८. यी ग्रामिण सड्कबाटो निर्माण बनीसकेपछि यस क्षेत्रमा मानिसहरूको वस्ती वढेको छ ?

९. यी ग्रामिण सड्कबाटो निर्माण बनीसकेपछि यस क्षेत्रको वरपर तरकारी खेतीमा वृद्धि भएको छ?

१०.यी ग्रामिण सडकहरूको हालको अवस्था कस्तो छ ?

११. यस ग्रामिण सडकहरूको कुन कुन पक्षमा सुधार गर्नुपर्ने देखिन्छ ?

१२.यी ग्रामिण सड्कबाटो निर्माण गर्दा स्थानीय उपभोक्ता समिति मार्फत गरेको हो वा होईन ?

१३.यस ग्रामिण सडकहरू निर्माण पछि यस क्षेत्रमा कृषि उत्पादनलाई बजारीकरण गर्न सहयोग पुगेको छ ?

१४.तपाईको बिचारमा यस ग्रामिण सडकहरूको निर्माण पछि यसले पारेको सकारात्मक असरहरू के के हुन् ?

१५.तपाईको बिचारमा यस ग्रामिण सडकहरूको निर्माण गरीसकेपछि यसले पारेको नकारात्मक असरहरू के के हुन् ?

१६.यस ग्रामिण सडकहरूका निर्माण पछि उत्पन्न नकारात्मक असरहरूलाई कसरी न्यूनीकरण गर्न सकिन्छ ?

१७. यी ग्रामिण सडकहरू निर्माण गर्दा वातावरणीय रुपमा संरक्षण गर्नुपर्ने नदी, नाला, पोखरी, तलाउ, बगैचालाई असर पुगेको छ ?

१८.यी ग्रामिण सडकहरु निर्माण सम्पन्न भइसकेपछि सडकको दुवै छेउमा विरुवा रोपिएको छ कि छैन ?

१९.यी ग्रामिण सडकहरुका नालाहरू खुल्ला छन् कि स्ल्यावले ढाकिएका छन् ?

२०.यी ग्रामिण सडकहरूको निर्माण पछि मर्मत सम्भार भएको छ कि छैन ?

२१. यी ग्रामिण सडकहरूको निर्माण गर्ने क्रममा प्राकृतिक सम्पदा जस्तै मन्दिर,चौतारीलाई असर पुगेको छ कि छैन ।

२२. यी ग्रामिण सड्क निर्माण हुनु पुर्ब र पछिको अबस्थामा के भिन्नता पाउनुभयो छ ?

गाउंपालिकाले योजनाको छनोट गर्दा संबन्धित ऐन, नियम एवं निर्देशिका तथा परियोजनाको भावना अनुसार भए नभएको संबन्धित कागजपत्रहरूसंग तुलना गरी रुजु गर्ने ।

१. योजनालाई प्राथमिकतामा राख्ने र छनोट गर्ने प्रक्रिया निर्देशिकाले तोके बमोजिम भएको छ कि छैन ?

२. योजनाको खर्च जनसहभागितामा आधारित विकास कार्यक्रम सञ्चालन कार्यविधि, लाई आधार मानी खर्च व्यहोरिएको छ ?

३. बोलपत्र आव्हान गर्दा सार्वजानिक खरिद ऐन तथा नियमावलीलाई आधारमानी गरिएको छ कि छैन ?

४. संझौतामा तोके बमोजिमको समयसिमा तथा शर्तहरूमा रहि कार्य सम्पन्न भएको छ कि छैन ?

५. परियोजनाको गुणस्तरियता कायम भए नभएको नगरपालिकाबाट प्राविधिक परिक्षण एवं गुणस्तर जाँच भएको छ कि छैन ?

६. बोलपत्रमा तोकिएको रकमको सिमा भित्र कार्य सम्पन्न भएको थियो कि कबोल रकम थप गर्नुपरेको थियो ?

७. रकम भुक्तानी प्रक्रिया नियम संगत भएको थियो कि थिएन ?

अनुसुची २

शे-फोक्सुण्डो गाउंपालिकाबाट सम्पन्न योजनाका केही झलकहरु

१. शे-फोक्सुण्डो गाउँपालिका ता देखि किराथाङ सम्म सिंचाई निर्माण वडा नं ३

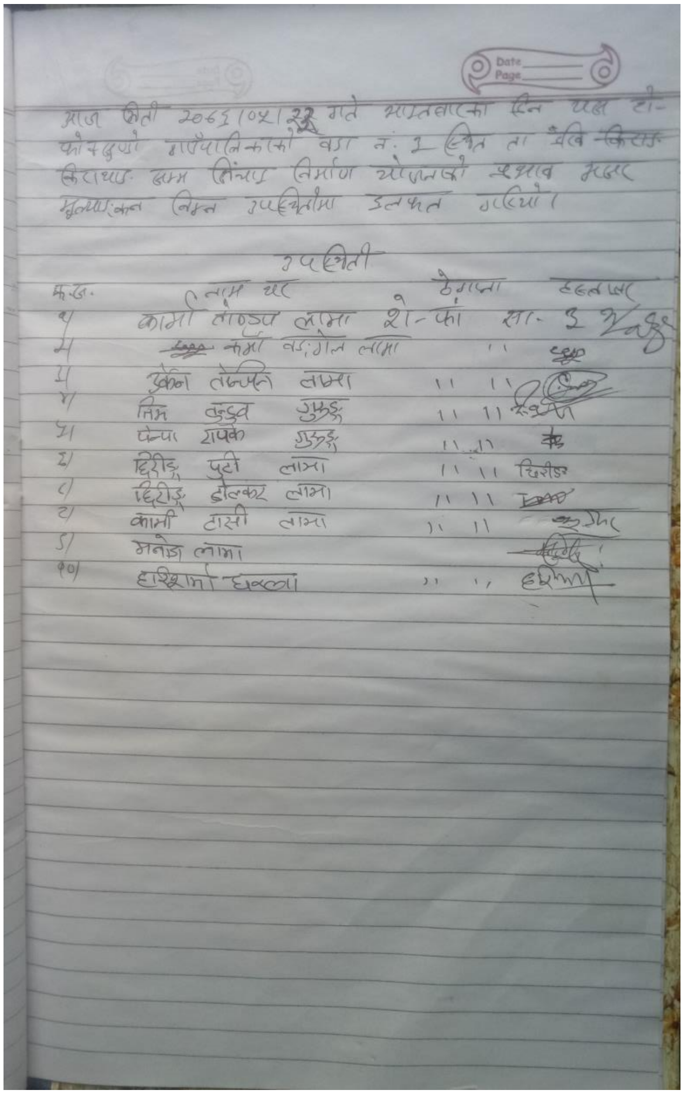

आज मिति २०७६।०५।२२ गते आमलवालको दिन यस शे-फोक्सुण्डो गाउँपालिकाको वडा नं. ३ स्थित ता थेवि ~~किराक~~ किराथाङ लमम लिंचाङ निर्माण योजनाको प्रभाव मुल्याङ्कन निम्न उपस्थितीमा डलफत गरियो।

उपस्थिती

क्र.सं.	नाम थर	ठेगाना	दस्तखत
१	कार्मी तोण्डुप लामा	शे-फो. गा. ३	[illegible]
२	कार्मो वङ्गोल लामा	,,	[illegible]
३	छेकिन तेन्जिन लामा	,, ,,	[illegible]
४	तिम्न दुण्डुव गुरुङ	,, ,,	[illegible]
५	पेम्पा रापके गुरुङ	,, ,,	[illegible]
६	छिरीङ पुटी लामा	,, ,,	छिरीङ
७	छिरीङ डोलकर लामा	,, ,,	[illegible]
८	कार्मी टासी लामा	,, ,,	[illegible]
९	मनोज लामा		[illegible]
१०	हरिशर्मा घर्ती	,, ,,	हरि[illegible]

२. शे-फोक्सुण्डो गाउँपालिका वडा कार्यालय भवन निर्माण वडा नं १

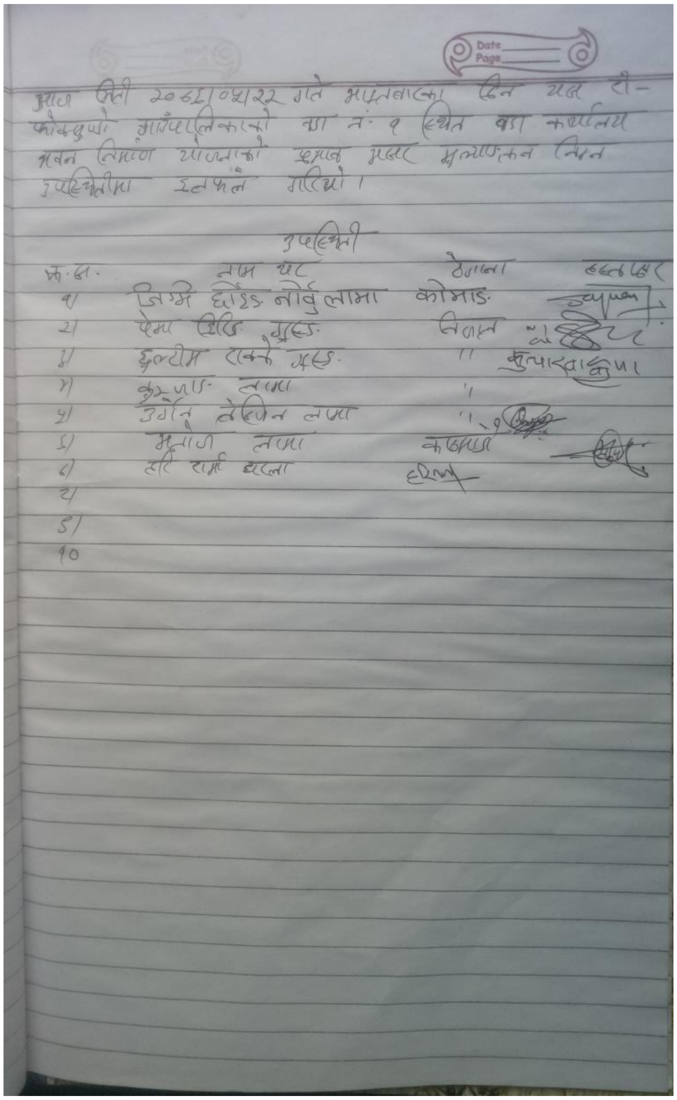

आज मिति २०७६।०५।२२ गते मंगलबारका दिन यस शे-फोक्सुण्डो गाउँपालिकाको वडा नं. १ स्थित वडा कार्यालय भवन निर्माण योजनाको प्रभाव असर मुल्याङ्कन निम्न उपस्थितीमा छलफल गरियो।

उपस्थिती

क्र.सं.	नाम थर	ठेगाना	हस्ताक्षर
१	जिग्मे छोइङ नोर्बु लामा	कोमाङ	
२	पेमा छिरिङ गुरुङ	तिजाल	
३	छुल्टीम टार्के गुरुङ	"	
४	कुन्जाङ लामा	"	
५	उर्गेन तेन्जिन लामा	"	
६	मनोज लामा	कर्माया	
७	हरि शर्मा घल्ला		
८			
९			
१०			

३. शे-फोक्सुण्डो गाउँपालिका तिलिङ्ग खानेपानी योजना वडा नं. २

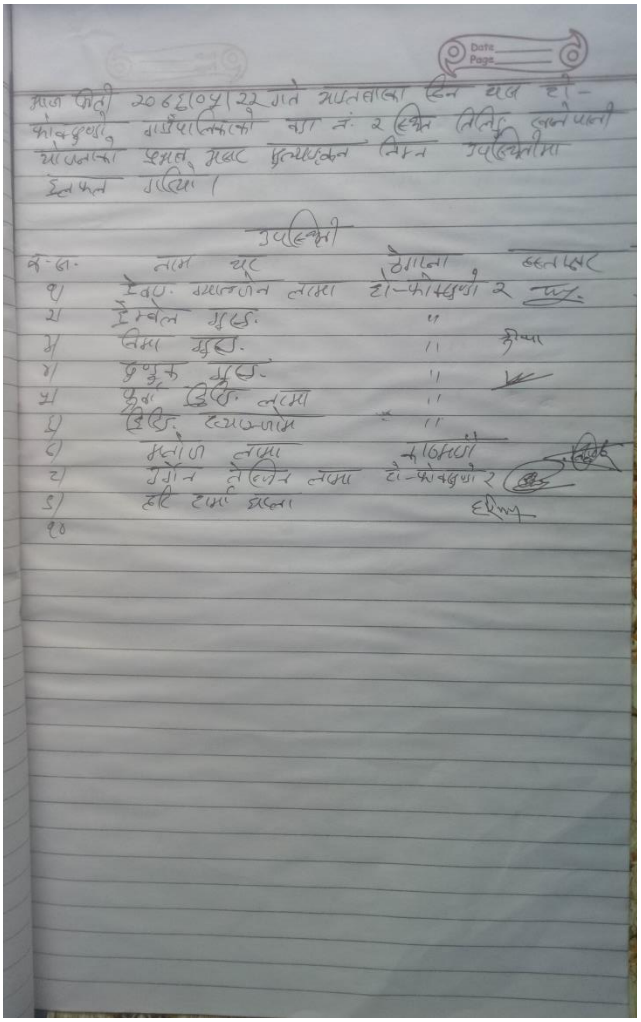

आज मिति २०७६।०५।२२ गते अपरान्हको दिन यस शे-फोक्सुण्डो गाउँपालिकाको वडा नं. २ स्थित तितिङ खानेपानी योजनाको प्रभाव असर मुल्याङ्कन निम्न उपस्थितीमा छलफल गरियो ।

उपस्थिती

क्र.सं.	नाम थर	ठेगाना	हस्ताक्षर
१	[illegible] लामा	शे-फोक्सुण्डो २	
२	हेम्बेल गुरुङ	"	
३	निमा गुरुङ	"	
४	[illegible] गुरुङ	"	
५	[illegible] छिरिङ लामा	"	
६	छिरिङ [illegible]	"	
७	मनोज लामा	[illegible]	
८	[illegible] तेन्जिन लामा	शे-फोक्सुण्डो २	
९	हरि शर्मा [illegible]		
१०			

लाभान्वित घरधुरी

१ पिम्री ज्युलो पर्खाल घेराबार वडा नं. ५ निर्माणबाट करीब ३५ घरधुरी लाभान्वित भएको स्थानीय बताउदछन ।

२. तेन्जिन नोर्गे आ.वि.को भवन निर्माणबाट वडा नं. ४ का विद्यार्थीका साथै गा.पा.का अन्य वडाका विद्यार्थी समेत लाभान्वित भएको स्थानीय बताउदछन ।

३. छार्काभोट आ.वि.को भवन निर्माणबाट वडा नं. १ का सम्पुर्ण विद्यार्थीहरु लाभान्वित भएको स्थानीय बताउनुहुन्छ ।